

“สิทธิมนุษยชน” เทศ - ไทย – ทศน์

รองศาสตราจารย์ นพนิต สุริยะ*

ความหมายและลักษณะสำคัญ

ความหมายของ “สิทธิมนุษยชน” เริ่มปรากฏชัดขึ้นหลังจากสมัชชาสหประชาชาติได้ผ่านมติเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2491 ให้มีปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน แม้ในตัวปฏิญญาฯ มิได้ให้คำจำกัดความไว้ แต่หากพิจารณาเนื้อความแห่งบทบัญญัติก็พอจะทราบได้ว่า เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆ ที่บุคคลพึงมีอันจำเป็นสำหรับการ ดำรงชีพอย่างมีศักดิ์ศรีในฐานะที่เป็นคนหากมองในแง่รูปธรรม เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ฯลฯ แต่หากมองในแง่นามธรรมก็จะเกี่ยวข้องกับแนวคิด (concept) เช่น ความเท่าเทียมกัน สิทธิในชีวิต ใน เสรีภาพ ในร่างกาย และในทรัพย์สิน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นับแต่ปี พ.ศ. 2492 จนถึง พ.ศ. 2534 ได้นำเนื้อความแห่งปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาบัญญัติไว้ด้วย แต่ไม่มีคำว่า “สิทธิมนุษยชน” อยู่เลย คำว่า “สิทธิมนุษยชน” ถูกนำมา บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเป็นครั้งแรกใน พุทธศักราช 2540 ซึ่งก็ได้ให้ความหมายเอาไว้ แต่หากตีความตามรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัดโดยไม่อาศัยกฎหมายอื่นประกอบ อาจกล่าวได้ว่าสิทธิมนุษยชนหมายถึง

1) สิทธิขั้นพื้นฐานที่ได้จากปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนซึ่งนำมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ตั้งแต่ พุทธศักราช 2492 จนถึง พุทธศักราช 2550 ที่ปรากฏเด่นชัดคือ ความเสมอภาค

2) ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อันปรากฏครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 และต่อมาตาม รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 มาตรา 4, 26 และมาตรา 28

3) ขอบเขตแห่งสิทธิภายใต้อำนาจของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตามรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 มาตรา 257

นิยามคำว่า “สิทธิมนุษยชน” จึงยังมีข้อถกเถียงกันว่ามีความหมายอย่างไร ซึ่งส่งผลถึงการทำความเข้าใจของผู้บังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ปัญหา

* อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ดังกล่าวเกิดขึ้นระหว่างการร่างพระราชบัญญัติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เช่นกัน ซึ่งถ้าพิจารณาจากตราสารระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน หรือกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง จะไม่พบว่ามีที่ใดให้นิยามศัพท์ไว้ แต่จะระบุลักษณะของสิทธิที่ต้องการคุ้มครอง เช่น ในข้อ 3 ของปฏิญญาสากลฯ บัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิในการดำรงชีวิตในเสรีภาพ และในความมั่นคงแห่งร่างกาย” ดังนั้น ผู้ใช้กฎหมายอาจรู้ ความหมายโดยอ่านหลักเกณฑ์หรือบทบัญญัติในแต่ละมาตราจะทราบว่าสิ่งที่กฎหมายคุ้มครองคือ สิทธิมนุษยชน ซึ่งตามตัวอย่างในข้อ 3 ของปฏิญญาสากลฯ ได้แก่ สิทธิในการดำรงชีวิต เป็นต้น การให้นิยามความหมายคำว่า “สิทธิมนุษยชน” จึงมีความคิดเห็นเป็นสองฝ่าย คือ

1) หากพิจารณาจากพัฒนาการของแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนจะเห็นว่าได้รับการพัฒนามา เป็นระยะๆ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1948 จนถึง 2000 ความหมายของสิทธิมนุษยชนขยายตัวจากเดิมไปอย่างกว้างขวาง สัมพันธ์กับพัฒนาการของยุคสมัย และประเภทแบ่งสิทธิที่ได้รับการรับรองคุ้มครอง ดังนั้น การให้คำจำกัดความไว้นั้น จะทำให้พัฒนาการของสิทธิมนุษยชนถูกจำกัด จึงไม่ควรมีคำจำกัดความไว้

2) หากพิจารณาจากเจตนารมณ์ของกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ประกอบกับผู้บังคับใช้กฎหมายก็มีหน้าที่ต้องตรวจสอบการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน ซึ่งต้องมีความชัดเจนแน่นอน ดังนั้น หากไม่มีกรอบที่ชัดเจนจะทำให้การทำงานมีอุปสรรค เพราะกฎหมายไม่มีความชัดเจน โดยเฉพาะในกรณีที่ต้องวินิจฉัยว่าการใดเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนก็ต้องรู้ว่าสิทธิมนุษยชนมีลักษณะขอบเขต เช่นใดเสียก่อน

เดิมทีเดียว สิทธิที่เป็นแกนของสิทธิมนุษยชนกำหนดขึ้นโดยกรอบของข้อ 4 วรรคสอง แห่งกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 ซึ่งบัญญัติห้ามภาวสิทธิเล็กน้อยการต้องรับรอง รับรู้ และปฏิบัติตาม ดังนั้นพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนจึงได้แก่ สิทธิในชีวิต สิทธิในการที่จะไม่ถูกทรมาน สิทธิในการที่จะไม่ถูกเอาตัวลงเป็นทาส สิทธิที่จะได้รับการรับรองว่าเป็นบุคคลในสายตาของกฎหมาย และสิทธิที่จะแสดงออก เป็นต้น ซึ่งต่อมา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติก็ได้ตีความโดยพิจารณาตามจารีต ประเพณีว่า สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาด้วยความเป็นธรรมก็จะต้องถือว่าเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานเช่นกัน

แนวความคิดทางวิชาการได้อธิบายลักษณะของสิทธิมนุษยชนไว้ในแง่ต่าง ๆ ดังนี้

- เป็นสิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด โอนให้แกกันไม่ได้ มีความเป็นสากล ใช้ได้เสมอ ยกเลิกเพิกถอนไม่ได้ และไม่อาจพรากไปจากมนุษย์ได้ นอกจากนี้แล้วในบางกรณียังเป็นเรื่องของความต้องการพื้นฐานอันเป็นธรรมชาติ ของมนุษย์

- เป็นข้ออ้างเรื่องประโยชน์ที่ต้องได้อย่างน้อย ซึ่งเป็นการอ้างต่อรัฐ²
- เป็นสิทธิที่ติดตัวมาแต่กำเนิดแล้วรัฐรับรอง และถ้ารัฐจะจำกัดสิทธิประเภทนี้ต้องอธิบายให้เหตุผล ได้อย่างชัดเจน หากเป็นสิทธิที่รัฐมอบให้ รัฐสามารถจำกัดได้เสมอ³

ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า สิทธิมนุษยชน ได้แก่ ประโยชน์อันชอบธรรมซึ่งบุคคลจำเป็นต้องมีเพื่อใช้ในการดำรงอยู่และพัฒนาชีวิต ทั้งนี้ โดยปราศจากอันตรายซึ่งเกิดจากผู้อื่น และเพื่อเลือกแนวทางการเจริญเติบโตของ ร่างกายและจิตใจ ผู้อื่นหรือสังคมจะต้องไม่ขัดขวางหรือจำกัดการใช้ประโยชน์ดังกล่าว นอกจากนี้แล้ว รัฐยังมี หน้าที่คุ้มครอง ดูแล ปกป้องมิให้บุคคลภายนอกขัดขวาง ตลอดจนอำนวยความสะดวกในสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลพึงมีพึงได้ แต่ไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง รวมทั้งเยียวยากรณีที่ใช้สิทธิถูกละเมิด

อนึ่ง การพิจารณาว่าสิทธิใดถือเป็นสิทธิมนุษยชนได้จะต้องใช้เงื่อนไขที่เคร่งครัดประกอบกับความ จำเป็นและสำคัญต่อการรักษาชีวิตและการพัฒนาบุคลิกภาพ ทั้งนี้ เพื่อให้ดำรงอยู่ได้ในสังคมเยี่ยงบุคคลอื่นๆ ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว สิ่งที่เขาเข้าข่ายเป็นสิทธิมนุษยชนมีดังนี้

- สิทธิในชีวิต รวมถึงร่างกาย สมอง สติปัญญา และการแสดงออกโดยสุจริตเพื่อการดำรงชีวิต
- สิทธิในความเสมอภาค ได้แก่ การที่จะต้องไม่คำนึงถึงปัจจัยซึ่งบุคคลเลือกไม่ได้เมื่อเกิดมา แต่อาจถูก อ้างเพื่อจะให้หรือไม่ให้ผลดีแก่บุคคล เช่น ปัจจัยเรื่องเพศ สีผิวฐานะทางสังคม ฯลฯ

¹ ศึกษาผลงานของ ฯพณฯ ปรีดี พนมยงค์ ศาสตราจารย์ เสน่ห์ จามริก และศาสตราจารย์ กุลพล พลวัน ประกอบ

² ศาสตราจารย์วิทิต มั่นตาภรณ์.

³ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ.

ในแง่นี้ สิ่งเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ แต่ไม่มีความสำคัญในลำดับต้นๆ และไม่มี ความจำเป็นถึงขนาดที่ จะถือเป็นแก่นของชีวิต เช่น สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร สิทธิใน การเลือกตั้ง ฯลฯ จึงไม่ควรถือว่าเป็นสิทธิมนุษยชน

อย่างไรก็ตาม คณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติมีความเห็นด้วยเสียงส่วนใหญ่ว่า เพื่อให้เกิดความ เข้าใจตรงกัน ขณะเดียวกันก็ไม่จำกัดกรอบของพัฒนาการความคิดด้าน สิทธิมนุษยชน ควรให้นิยามสิทธิมนุษยชนไว้จึงเป็นที่มาของนิยาม “สิทธิมนุษยชน” ดัง ปรากฏในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน พ.ศ. 2542 ดังนี้

“สิทธิมนุษยชน” หมายความว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพและความ เสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร ไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติ ตาม

หากพิจารณานิยามข้างต้น จะเห็นว่ามีลักษณะที่ครอบคลุมความหมายของแนวคิด ทั้งที่เป็นรูปธรรมและ นามธรรม ซึ่งบางแนวคิดยังหาข้อยุติในความหมายไม่ได้ เช่น ศักดิ์ ศรีความเป็นมนุษย์

เจตนารมณ์ที่สำคัญในการบัญญัติเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 คือ แนวความคิดที่ต้องการให้ “มนุษย์ตระหนัก ว่าในความสัมพันธ์ระหว่างกันนั้น จะปฏิบัติต่อ ผู้อื่นเยี่ยงสัตว์คือในลักษณะที่ต่ำกว่ามนุษย์ ไม่ได้”⁴

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ปรากฏวลี “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” หลายแห่ง เพราะผู้ ร่างต้องการให้มี แนวคิดในเรื่องกฎหมายธรรมชาติ แต่ไม่ประสงค์ใช้คำว่า “กฎหมาย ธรรมชาติ” จึงแทนด้วยวลี “ศักดิ์ศรีความเป็น มนุษย์”

คำอธิบายของนักวิชาการเกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่น่าสนใจ ได้แก่

- การยึดถือว่ามนุษย์คือตัวตนที่มีคุณค่าซึ่งที่ฝ่ายอื่นต้องเคารพ⁵
- ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ หมายถึง การเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ สิ่งที

กระทบศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์คือ การลดคุณค่า การละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็น มนุษย์ คือ พฤติกรรมที่มนุษย์กลายเป็นวัตถุของการกระทำ⁶

⁴ ดร.สุจิต บุญบงการ, สมาชิกสภาร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับปีพุทธศักราช 2540.

⁵ ศาสตราจารย์วิทิต มันทากรณ์.

⁶ ดร.บรรเจิด สิงคะเนติ.

ผู้เขียนมีความเห็นว่า “สิทธิมนุษยชน” เป็นแนวคิดที่กว้างขวางกว่า “ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์” เพราะสิทธิมนุษยชนเป็นการรวมทุกแง่ทุกมุมของความพยายามที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขในสังคมธรรมาภิบาล ส่วนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นกรอบความคิดที่มุ่งถึงการให้เกียรติ และยกย่องนับถือว่า บุคคลอื่นก็เป็นมนุษย์เช่นเดียวกับเรา⁷

กฎบัตรสหประชาชาติและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน กล่าวถึง “สิทธิมนุษยชน” และ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” แต่ก็ได้ให้รายละเอียดว่ามีความหมายอย่างไร หากมองในภาพรวมจะเห็นว่าทั้ง “สิทธิมนุษยชน” และ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ล้วนเป็นส่วนสำคัญซึ่งประกอบเป็นฐานแบ่งปัจจัยที่ทำให้สังคมอยู่ได้ ด้วยดี ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่เหมือนกับสิทธิมนุษยชน แต่ในขณะนี้ยังไม่มีมาตรฐานสากลที่มีหลักประกันเด่นชัด ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในปัจจุบันจึงมีเพียงจริยธรรมและศีลธรรมเป็นฐานรองรับ อย่างไรก็ตาม ศาลในบางประเทศได้ถือโอกาสใช้อำนาจของตนรับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์โดยอ้าง “นโยบายสาธารณะ” เป็นเหตุผลสนับสนุนประชาสังคม ณ ที่นั้นๆ และวินิจฉัยเป็นกรณีๆ ไปว่า อะไรทำได้หรืออะไรทำไม่ได้ อันเป็นวงหลักการ เกี่ยวกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ซึ่งต้องได้รับการรับรอง รับรู้ และคุ้มครอง

วิวัฒนาการแนวความคิดสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศที่สำคัญ

ต้นกำเนิดของสิทธิมนุษยชนเป็นแนวคิดที่มีลักษณะเป็นนามธรรม เกิดขึ้นเพื่อพิทักษ์มนุษย์จากการกระทำของมนุษย์อันเป็นปรากฏการณ์ของวิวัฒนาการแนวความคิดสิทธิมนุษยชนในต่างประเทศที่สำคัญดังนี้

1) ประเทศอังกฤษ

มีเอกสารหลายฉบับกล่าวอ้างว่าหากฎบัตร (Magna Carta ค.ศ. 1215) เป็นต้นกำเนิดเสรีภาพของประชาชนอังกฤษ แต่กฎเกณฑ์ซึ่งนับเป็นก้าวแรกของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนในระบอบประชาธิปไตย ที่ปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน ได้แก่

⁷ การหมิ่นน้ำใจ การหลอ่เกียรติ การไม่ไว้หน้ากัน เป็นพฤติกรรมที่แสดงถึงการละเมิดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ซึ่งมีกฎหมายบัญญัติ รับรองและเอาผิดกับการกระทำดังกล่าว เช่น ประมวลกฎหมายอาญาบัญญัติว่า การกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท และการดูหมิ่นซึ่งหน้า เป็นความผิดและมีโทษ.

บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิ (Bill of Rights, 1689) ซึ่งมีชื่อเรียกเต็มว่า “พระราชบัญญัติประกาศกำหนดสิทธิและเสรีภาพของคนในบังคับ และกำหนดการสืบราชสมบัติของพระมหากษัตริย์” (An Act Declaring the Rights and Liberties of Subject and Setting the Succession of the Crown) พระราชบัญญัติ ดังกล่าวเป็นผลมาจากการปฏิวัติอันก่อให้เกิดความปิติยินดี (Glorious Revolution) ซึ่งเป็นการต่อสู้ระหว่างสภา กับ กษัตริย์ราชวงศ์สจวร์ต (Stuart Monarchs) ภายหลังจากพระเจ้าเจมส์ที่ 2 (James II) ถูกบังคับให้สละราชสมบัติ และมีการอัญเชิญพระเจ้าวิลเลียมที่ 3 (William III) และพระนางแมรีที่ 2 (Mary II) ขึ้นครองราชย์สมบัติ พระราชบัญญัติ ดังกล่าวจึงถูกประกาศใช้ สาระสำคัญของพระราชบัญญัตินี้ กล่าว คือ การให้ราชาธิปไตยอยู่ภายใต้สภา ห้ามการเก็บภาษี และการดำรงกองทัพโดยมิได้รับอนุญาตจากสภา บทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับประชาชนมีความมุ่งหมายที่จะจัดการใช้อำนาจตามอำเภอใจและเกินขอบเขตของระบอบราชาธิปไตย เช่น ห้ามเรียกประกันและค่าปรับที่มากเกินไป เกินความจำเป็น ตลอดจนการลงโทษที่ทารุณผิดธรรมดา ทั้งนี้การใช้อำนาจในลักษณะที่เป็นโทษแก่ประชาชนจะต้อง ได้รับความเห็นชอบจากสภา และผู้ปกครองที่ไม่ยึดถือความชอบธรรมที่สังคมกำหนดขึ้นอาจถูกถอดถอนได้ โดยเจตจำนงของประชาชน

2) ประเทศสหรัฐอเมริกา

ในยุคที่คนขาวอพยพจากยุโรปไปอยู่ในดินแดนอเมริกาอันเป็นดินแดนของชนเผ่าอินเดียนแดง ประชาคมคนขาวอยู่ภายใต้การดูแลรับผิดชอบของประเทศอังกฤษด้านความปลอดภัยยามเกิดศึกสงคราม ซึ่งเป็นเหตุให้รัฐบาลอังกฤษต้องเสียเงินที่ใช้ในการสงครามและเมื่อเสร็จสงครามก็ยังให้ทหารจำนวนหนึ่งอยู่รักษาความสงบต่อไป เมื่อคนอังกฤษเกิดความบาดหมางกับคนฝรั่งเศสเรื่องแย่งการค้าขนสัตว์ จนนำไปสู่สงครามที่เรียกว่า French and Indian War (ค.ศ. 1755 - 1759) สงครามครั้งนี้กินเวลายาวนานหลายปี และสิ้นสุดโดยการทำสัญญาสงบศึกที่ปารีส ค.ศ. 1763 จึงเป็นจุดเริ่มต้นความบาดหมางระหว่างประเทศอังกฤษกับอาณานิคม เพราะ รัฐบาลอังกฤษเกรงให้อาณานิคมช่วยออกค่าใช้จ่ายสงครามและค่าที่ต้องมีกองทหารอังกฤษในดินแดนอาณานิคม แต่ชาวอาณานิคมไม่ยอมช่วยออกเงินและพยายามเลี่ยงกฎเกณฑ์ที่อังกฤษกำหนด เช่น การเสียภาษี และการค้าผูกขาดโดย ไม่ให้ขายแก่ชาติอื่น จนรัฐบาลอังกฤษออกกฎหมายมาเก็บภาษีสินค้าเกี่ยวกับเครื่องแก้ว กระดาษ ตะกั่ว และใบชา ภายในอาณานิคมที่เรียกว่า “The Townsend Acts” (1767) การต่อต้านรุนแรงถึงขนาดชาวอาณานิคมแต่งกายเป็นอินเดียนแดงเข้าไปทำลายสินค้าใบชาของชาวอังกฤษเสียหาย หรือ Boston Tea Party รัฐบาลอังกฤษออก

พระราชบัญญัติ 4 ฉบับ เพื่อสิทธิของชาวอาณานิคมและลงโทษชาวอาณานิคมอย่างหนัก นำไปสู่ความเคลื่อนไหวเพื่อรวมตัวกันของอาณานิคมทั้ง 13 มลรัฐและประกาศว่า กฎหมายของอังกฤษละเมิดสิทธิประชาชน ชาวอาณานิคมซึ่งเป็นพลเมืองอังกฤษ ชาวอาณานิคมจึงเริ่มต่อสู้ทางเศรษฐกิจโดยไม่ซื้อสินค้าอังกฤษ พ่อค้าชาวอังกฤษต้องขอร้องรัฐบาลให้ทบทวนกฎหมายเสียใหม่ แต่รัฐบาลอังกฤษกลับสั่งปิดเมืองท่าอาณานิคมทุกแห่ง การต่อต้านจึงทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้นจนในที่สุดชาวอาณานิคมตัดสินใจแยกตัวออกจากประเทศอังกฤษอย่างเด็ดขาด โดยการประกาศอิสรภาพ (Declaration of Independence) เพื่อเรียกร้องสิทธิเสมอภาคความเท่าเทียมกันของความเป็นมนุษย์ จนนำไปสู่การรวมตัวกันเป็นชาติใหม่ของทั้ง 13 มลรัฐ และเพื่อการคุ้มครองดูแล จึงมีการประชุมตกลง ก่อตั้งระบบและวิธีการปกครอง จัดตั้งรัฐบาลกลางโดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายหลักในปี ค.ศ. 1782 ต่อมาปี ค.ศ.1791 มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อรับรองสิทธิและเสรีภาพของพลเมืองอเมริกันอีกหลายประการที่เรียกว่า “บทแก้ไขสิบบทแรก” The First Ten Amendments เนื่องจากบทแก้ไขทั้งสิบบทเป็นเรื่องสิทธิทั้งสิ้น จึงรู้จักกันว่า “บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิของอเมริกัน” American Bill of Rights⁸

⁸ ข้อความสำคัญในคำประกาศอิสรภาพได้แก่ข้อความที่ว่า “เราถือว่าความจริงประจักษ์ในตัวของมันเองว่า คนเราถูกสร้างขึ้นมาเท่าเทียมกัน โดยพระเจ้าเป็นผู้ซึ่งได้ทรงให้สิทธิอันติดตัวและไม่อาจพรากจากมนุษย์ไปได้ในบรรดาสิทธิต่างๆ เหล่านี้คือ สิทธิในชีวิต เสรีภาพ และการแสวงหาความสุข เพื่อที่จะปกป้องและประกันการได้มาซึ่งสิทธิเช่นนั้น จึงมีรัฐบาลซึ่งได้อำนาจอันชอบธรรมโดยความยินยอมของผู้ได้ปกครอง ดังนั้น เมื่อใดก็ตามที่รัฐบาลกลายเป็นผู้ทำลายจุดหมายดังกล่าวก็เป็นสิทธิของประชาชนที่จะเปลี่ยนแปลงหรือล้มเลิก และก่อตั้งรัฐบาลขึ้นใหม่ให้ดำเนินตามหลักการเช่นว่า และให้มีอำนาจอันจะบันดลความปลอดภัยและความผาสุกให้ได้มากที่สุด

⁹ บทแก้ไขเกี่ยวกับการรับรองคุ้มครองสิทธิที่สำคัญได้แก่ (1) การประกันเสรีภาพด้านต่างๆ เช่น ศาสนา การพูด การพิมพ์ การโฆษณา การชุมนุมโดยสงบ และการยื่นเรื่องราวร้องทุกข์ต่อรัฐบาล (2) การอนุญาตให้ประชาชนมีและถืออาวุธได้ (3) กองทหารจะเข้าไปอยู่อาศัยในเคหสถานบ้านเรือนของราษฎรโดยที่เจ้าของไม่ยินยอมไม่ได้ (4) การตรวจค้นบุคคล เคหสถาน ทรัพย์สิน หรือ เอกสารจะต้องมีหมายค้น (5) การพิจารณาคดีอาญาที่มีโทษหนัก เช่น ประหารชีวิตจะต้องผ่านคณะลูกขุน ความผิด อันเดียวกันจะมีการพิจารณาพิพากษาซ้ำอีกไม่ได้ บุคคลจะถูกบังคับให้การปรักปรำตนเองไม่ได้ การ

3) ประเทศฝรั่งเศส

ในศตวรรษที่ 18 พระเจ้าหลุยส์ที่ 14, 15 และ 16 ซึ่งเป็นกษัตริย์ของฝรั่งเศสมีส่วนทำให้เศรษฐกิจของประเทศตกต่ำ เพราะใช้จ่ายฟุ่มเฟือยและบุกรุกภาษีจากคนบางกลุ่มเท่านั้น เช่น ราษฎรที่ไม่ค่อยมีทรัพย์สินอยู่แล้ว ส่วนพวกขุนนางกลับได้รับอภิสิทธิ์ประชาชนถูกกดขี่ข่มเหง การปกครองดำเนินไปตามพระทัยของกษัตริย์ซึ่งได้รับการดูแลจากพวกประจบสอพลอ ผู้ที่ขัดผลประโยชน์จะถูกจับ หรือคนที่มิใช่พวกของตนอาจถูกขังลี้ม เป็นเหตุให้ประชาชนเกิดความเคียดแค้นเป็นอันมาก

ช่วงเวลาดังกล่าวฝรั่งเศสได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดการปกครองแบบประชาธิปไตยของ ปรัชญาเมธีคนสำคัญ เช่น Montesquieu และ Rousseau ประสพการณ์การต่อสู้ของประเทศอเมริกาเพื่อเรียกร้องอิสรภาพซึ่งฝรั่งเศสเคยส่งทหารไปช่วยรบ และประเทศเพื่อนบ้านคือ อังกฤษก็มีการปกครองระบอบประชาธิปไตย เหล่านี้เป็นมูลเหตุทำให้มีการเปลี่ยนแปลงขนานใหญ่เกิดขึ้นในประเทศฝรั่งเศส โดยเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1789 ประชาชนลุกขึ้นต่อต้านอำนาจกษัตริย์บุกเข้าทำลายคุก Bastille ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความขมขื่นสำหรับ ราษฎรผู้ต่ำต้อยและยากไร้ นำไปสู่การประหารชีวิตผู้ที่เคยกดขี่ข่มเหงประชาชน ทั้งกษัตริย์ ราชนินี และขุนนางเป็นจำนวนมาก หลังจากเหตุการณ์ดังกล่าวได้มีการประกาศปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง “Declaration des Droits de l'Homme et du Citoyen, 26 Aout 1789” ซึ่งมีสาระสำคัญพอสรุปได้ดังนี้ คือ

- (1) เน้นความเป็นอิสระและควมมีสิทธิเท่าเทียมกันของมนุษย์
- (2) ให้คำจำกัดความของ “เสรีภาพ” ว่าเป็นอำนาจที่จะกระทำการสิ่งใดก็ได้โดยไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อบุคคลอื่น

ลงโทษบุคคล การจำกัดสิทธิจะต้องกระทำโดยกระบวนการของกฎหมาย ทรัพย์สินส่วนตัวถ้าจะนำไปใช้เพื่อสาธารณประโยชน์จะต้องมีการตอบแทนอย่างเป็นธรรม (6) การพิจารณาพิพากษาคืออาญาจะต้องไม่ล่าช้า และต้องกระทำโดยเปิดเผย ณ ที่ที่ความผิดเกิดขึ้นโดยลูกขุนที่ไม่มีอคติ บุคคลจะต้องได้รับแจ้งให้ทราบถึงลักษณะและเหตุที่กล่าวหาและให้ประกันเรื่องที่จะมีทนายแก้ต่าง การสืบพยานจะต้องทำต่อหน้าผู้ต้องหา (7) การกำหนดค่าปรับ และการประกันตัวจะสูงเกินควรไม่ได้และห้ามการลงโทษที่ทารุณโหดร้าย (8) จำกัดขอบเขตการใช้สิทธิมิให้ล่วงละเมิดต่อสิทธิของผู้อื่น (9) เลิกการมีทาสและการบังคับใช้แรงงานโดยไม่สมัครใจ ยกเว้นเป็นการทงโทษตามกฎหมาย (10) ให้ความเสมอภาคแก่ประชาชนอเมริกัน ซึ่งแตกต่างกันในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว.

(3) การรักษาไว้ซึ่งสิทธิธรรมชาติอันไม่อาจจะพรากออกไปจากมนุษย์ เช่น สิทธิในเสรีภาพ ทรัพย์สิน การตรวจค้น และการกดขี่

(4) การรับรองสิทธิในการพูด การพิมพ์ การนับถือศาสนา และต่อภาวะที่ปราศจากการจับกุมตามอำเภอใจ

ปรากฏการณ์การต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาชนพลเมืองจากการถูกกดขี่ข่มเหงโดย ผู้ปกครอง หรือรัฐมหาอำนาจในประเทศต่างๆ ดังกล่าวมาข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากปรากฏการณ์ของ สหรัฐอเมริกาซึ่งนับได้ว่าเป็นครั้งแรกที่มีการระบุถึงหลักการอันเป็นที่ยอมรับว่าคือข้อกำหนดมูลฐานว่าด้วยสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ จะพบเห็นหลักการนี้ได้ในเนื้อหาของประกาศอิสรภาพอเมริกัน ปี 1776 ปฏิญญาว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมือง ปี 1789 และบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิ (อเมริกัน) ปี 1791 ซึ่งมีหลักการโดยสรุป 3 ประการคือ

ประการที่ 1 หลักการว่าด้วยสิทธิที่มีอยู่แล้วตั้งแต่ดั้งเดิม (Principle of Universal Inherence) มีสาระสำคัญว่า มนุษย์ทุกคนมีสิทธิบางอย่าง ซึ่งสามารถแจกแจงและให้ความหมายได้อย่างชัดเจน สิทธิเหล่านี้มิได้ทำขึ้นหรือหามาได้ด้วยการซื้อ มิใช่สิ่งที่ได้รับมอบจากผู้ปกครอง แต่เป็นสิ่งที่มิอยู่ในตัวมนุษย์มาแต่ดั้งเดิม โดยแท้จริง อันเนื่องมาจากสถานภาพแห่งความเป็นมนุษย์เท่านั้น

ประการที่ 2 หลักการว่าด้วยสิทธิที่มีอาจโอนให้แก่กันได้ (Principle of Inalienability) มีสาระสำคัญว่า สิทธิที่มนุษย์มีอยู่นี้มีอาจจะพรากไปได้โดยผู้ปกครอง และแม้แต่เจ้าของสิทธิเองก็ไม่สามารถจำหน่ายโอนให้แก่ผู้อื่นได้

ประการที่ 3 หลักนิติธรรม (Rule of Law) มีสาระสำคัญว่า เมื่อเกิดการขัดแย้งระหว่างสิทธิด้วยกันเอง จะต้องมีการแก้ไขโดยนำกฎหมายที่เป็นธรรมมาปรับกับกรณีอย่างเป็นอิสระไม่เอนเอียงและเป็นแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้ ตามวิธีพิจารณาความที่เป็นธรรมด้วย

จากแนวความคิดในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ที่เกิดขึ้น กลายมาเป็นพื้นฐานแห่งทฤษฎีและกำเนิดรูปแบบสถาบันรัฐใหม่เพื่อใช้ทดแทนสถาบันกษัตริย์ คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตย นอกจากนี้แล้ว สิทธิที่มีการกล่าวถึงก็เกี่ยวข้องกับการประกันอิสรภาพ เช่น การประพฤติปฏิบัติในลักษณะต่างๆ ที่อยู่นอกเหนือขอบเขตของการวางระเบียบ หรือการสอดเข้าเกี่ยวข้องโดยรัฐไม่ว่าโดยการออกกฎหมายหรือวิธีอื่นใดต้องได้รับความยินยอมจากประชาชนหรือผู้ได้ปกครอง และเพื่อให้หลักการเหล่านี้มีผลจริงจึง สหรัฐอเมริกาและฝรั่งเศสได้ใช้วิธีจัดทำเป็นรัฐธรรมนูญลายลักษณ์

อักษรจีน รัฐธรรมนูญที่ถูกบัญญัติขึ้นจึงมีความมุ่งหมายให้บัญญัติภารกิจของสถาบันแห่งรัฐที่เกิดขึ้นใหม่ และมีการจัดทำบัญชีระบุสิทธิขั้นพื้นฐานบรรจุไว้ด้วย

นับแต่นั้นเป็นต้นมา หลักการและวิธีการเหล่านี้ก็ถูกถ่ายทอด และนำไปใช้ในประเทศอื่นๆ อีก มากมายหลายประเทศเช่น เนเธอร์แลนด์ ในปี 1789 สวีเดน ในปี 1809 สเปน ในปี 1812 เดนมาร์ก ในปี 1849 และ ฯลฯ

วิวัฒนาการสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย

แนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของไทยมีพัฒนาการมาตลอดเวลา ตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา เรื่อยมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ แต่การต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของความเป็นมนุษย์ ไม่รุนแรงเหมือนปรากฏการณ์ในต่างประเทศ เพราะผู้ปกครองส่วนใหญ่ปฏิบัติต่อประชาชนโดยยึดหลัก “ทศพิธราชธรรม” เป็นหลักในการปกครองประเทศชาติเสมอมา

ในสมัยสุโขทัย มีการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง ผู้ปกครองกับผู้ใต้ปกครองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เสมือนบิดาให้ความเมตตา กรุณาแก่บุตร จากหลักฐานดังกล่าวยังปรากฏว่า มีการรับรองสิทธิของราษฎรไว้หลายประการ ได้แก่ สิทธิที่จะล้มล้างผู้ปกครองที่ไม่เป็นธรรม สิทธิในทรัพย์สินของราษฎร สิทธิในการสืบมรดก สิทธิของราษฎรในการเลือกประกอบอาชีพ สิทธิของราษฎรในการร้องทุกข์ถวายฎีกา สิทธิของราษฎรที่จะแสดงออก ส่วนการรับรองคุ้มครองสิทธิของความเป็นมนุษยชนปรากฏชัดในเรื่องสิทธิ ของเชลยศึก สิทธิของผู้ลี้ภัย สิทธิของผู้ต้องหาหรือนักโทษทางอาญา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้รับอิทธิพลการปกครองแบบทรวาชาจากเขมร มีแนวความคิดว่ากษัตริย์เป็นสมมติเทพ มีอำนาจปกครองสูงสุด เป็นเจ้าชีวิตและมีอำนาจเด็ดขาด แต่เนื่องจากพระมหากษัตริย์ไทยทรงอยู่ภายใต้ กรอบของทศพิธราชธรรมจึงมิได้ใช้อำนาจที่มีอยู่อย่างใหญ่หลวงจนเป็นเหตุให้เดือดร้อน ต่อไพร่ฟ้า ประชาชนทุกคนเสมอกันภายใต้พระราชอำนาจ ไม่ว่าเจ้า ขุนนาง หรือไพร่ เมื่อพิจารณาจากกฎหมายลักษณะต่างๆ ที่บังคับใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะเห็นว่าการรับรองสิทธิไว้ในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่ สิทธิของไพร่ สิทธิของทาสถือว่า เป็นสิทธิที่ได้รับการรับรองคุ้มครองไว้พอสมควรต่างจากทาสในความหมายของชาติตะวันตก มีกฎหมายรับรองสิทธิบางประการของทาสไว้ เช่น สิทธิในชีวิตของทาส สิทธิในการฟ้องคดีของทาส สิทธิใน

ทรัพย์สินและการตกทอดทรัพย์สินซึ่งเป็นมรดกของทาส สิทธิในเนื้อตัวร่างกายของทาส หญิง สิทธิในการหลุดพ้นจากความเป็นทาส เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกฎหมายรับรองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลหรือกรรมสิทธิในทรัพย์สินของราษฎรไว้โดยเฉพาะแบ่งออกเป็นประเภท ต่างๆ เช่น สิทธิในทรัพย์สินที่ตามมาหาได้ สิทธิในการครอบครองที่ดิน สิทธิในทรัพย์สินของผู้ลี้ภัย สิทธิในการรับบำเหน็จโดยไม่คำนึงถึงชนชั้น และสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา เป็นต้น

สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ช่วงต้น ภายใต้กฎหมายตราสามดวงมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและฐานะทาง กฎหมายของราษฎรไว้พอสมควร เช่น สิทธิถือครองที่ดินของราษฎร สิทธิในความเป็นเจ้าของให้บังคับได้ระหว่างราษฎรด้วยกัน สิทธิในการสืบมรดก และสิทธิในการทำนิติกรรมสัญญา เป็นต้น อย่างไรก็ตามกฎหมายตราสามดวง ไม่ได้รับรองสิทธิของบุคคลให้เสมอภาคเท่าเทียมกันตามกฎหมาย เพียงแต่มุ่งหมายให้ราษฎรมีสสิทธิต่อรับความเป็นธรรมตามที่กฎหมายรับรองไว้เท่านั้น การแบ่งชนชั้นทางสังคมหรืออภิสิทธิ์ชนอันเนื่องมาจากชาติกำเนิดยังคงได้รับการรับรองเป็นพิเศษตามกฎหมายอยู่ ราษฎรในสมัยนั้นจึงมีสิทธิตามกฎหมายได้ตามเงื่อนไขของกฎหมาย ซึ่งแตกต่างกันไปตามสถานะทางสังคมของยุคสมัยนั้น

กรุงรัตน โกสินทร์ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยเมื่อพุทธศักราช 2475 เป็นความพยายามของนักคิดรุ่นใหม่ที่จะการศึกษาจากชาติตะวันตกซึ่งมีรูปแบบการปกครองที่ทันสมัย มีความเจริญก้าวหน้าและมีการรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนอย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรมภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตย ทำให้ประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากแนวความคิดของชาติตะวันตกและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรกแก่ประชาชนชาวไทย คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. 2475 แม้รัฐธรรมนูญการปกครองฉบับแรกของไทยจะมีได้กล่าวถึงหรือรับรองสิทธิ เสรีภาพ ตลอดจน สิทธิมนุษยชนเลย แต่จากคำประกาศของคณะราษฎร¹⁰ที่ได้นำหลักการของสิทธิ

¹⁰ หลักการสำคัญในคำประกาศของคณะราษฎร คือ

1) ต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลาย ได้แก่ เอกราชในทางการเมือง การศาล การเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศให้มั่นคง

มนุษยชนไปใช้ในทางปฏิบัติ และระบับรับรองให้ราษฎรมีสติธิเสมอภาคกันแสดงให้เห็น การตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องดังกล่าว จึงวิเคราะห์ได้ว่าเป้าหมายของการ เปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตยโดยคณะราษฎรเป็นจุดเริ่มต้นของ ความเคลื่อนไหวในด้านสิทธิมนุษยชนแห่งอย่างชัดเจนในเวลาต่อมา

รัฐธรรมนูญฉบับถาวรได้ถูกร่างและประกาศใช้ในปี พ.ศ. 2475 ซึ่งนับว่าเป็น รัฐธรรมนูญฉบับที่ 2 ของไทย คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. 2475 ได้ ปรากฏบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนชาวไทยไว้ในหมวดที่ 2 ว่า ด้วยสิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม ซึ่งมีสาระสำคัญให้การรับรองหลักความเสมอหน้า กันในกฎหมาย เสรีภาพในการนับถือศาสนา เสรีภาพในร่างกาย เกษสถาน ทรัพย์สิน การ พุด การ เขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุม การตั้งสมาคม และการอาชีพ โดย บทบัญญัติดังกล่าวถือเป็นการให้ ความรับรองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างเป็นทางการในรัฐธรรมนูญเป็นครั้งแรก

ขณะเดียวกันนั้นประเทศสยามได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและระบบ กระบวนการยุติธรรมเพื่อให้ทัดเทียมนานาอารยประเทศและเป็นที่ยอมรับของรัฐต่างชาติ ด้วยความมุ่งหมายที่จะเรียกร่องเอกราชทางการศาลกลับคืนมาเป็นของไทย แนวความคิด ในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจึงปรากฏอยู่ในกฎหมายหลายฉบับ อีกทั้งมีความพยายาม สร้างกลไกคุ้มครองสิทธิมนุษยชนไว้โดยตรงและโดยอ้อมผ่านทางสถาบันตุลาการด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477 มีบทบัญญัติที่ให้

2) ต้องรักษาความปลอดภัยภายในประเทศให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลง ให้มาก

3) ต้องบำรุงความสุขสมบูรณ์ในทางเศรษฐกิจโดยรัฐบาลใหม่จะจัดหางานให้ ทุกคนทำ และจะต้องวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ละเลยให้ราษฎรอคอยาก

4) ต้องให้ราษฎรมีสติธิเสมอภาคกัน

5) ต้องให้ราษฎรมีอิสรภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดหลัก ดังกล่าวข้างต้น

6) ต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร

การรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา¹¹ ซึ่งแตกต่างจากระบบจารีตนครบาลที่มีมาแต่เดิมอย่างสิ้นเชิง

ต่อมาวันที่ 10 พฤษภาคม พ.ศ. 2489 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 3 และเป็นครั้งแรกที่มีการบัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ และเสรีภาพในการจัดตั้งคณะพรรคการเมืองในรัฐธรรมนูญ ส่วนเสรีภาพในการประชุมโดยเปิดเผยในรัฐธรรมนูญฉบับก่อน ได้เปลี่ยนเป็นเสรีภาพในการชุมนุมสาธารณะ¹²

ในระหว่างที่รัฐธรรมนูญฉบับที่ 4 มีผลใช้บังคับ ปี พ.ศ. 2490 ปรากฏกระแสที่สำคัญคือ เกิดการ รวมตัวของกรรมกรในชื่อว่า “สหอาชีพะกรรมกรแห่งประเทศไทย” ซึ่งเป็นการรวมตัวกันของกรรมกรจากกิจการสาขาต่างๆ เช่น โรงเลื่อย โรงสี รถไฟ เป็นต้น เนื่องจากกรรมกรเหล่านี้ถูกกดขี่ค่าจ้างแรงงานอย่างมากอันเป็นผลมาจากการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กระแสความเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น เป็นการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องต่อสังคมและรัฐให้สนองตอบความต้องการที่จำเป็นของตน ทำให้สังคมตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพ และสิทธิมนุษยชน อันเป็นการแสดงออกถึงการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดจากการกระทำของเอกชนด้วย

ในปี พ.ศ. 2491 สหประชาชาติได้ประกาศใช้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 อันเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังร่างรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 พอดี รัฐธรรมนูญ

¹¹ จำเลยมีสิทธิแต่งตั้งทนายเพื่อมาแก้ต่างในชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือชั้นพิจารณาคดีทั้งในศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา จำเลยมีสิทธิพูดจากับทนายความหรือผู้ที่จะเป็นทนายความสองต่อสอง จำเลยมีสิทธิตรวจดูสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือชั้นพิจารณา และคัดสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม จำเลยมีสิทธิจะตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐานและคัดสำเนาหรือภาพถ่าย สิ่งอื่นๆ ได้ สิทธิที่จะขอลดปล่อยชั่วคราวโดยไม่มีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน การห้ามพนักงานสอบสวนจัดให้มีการมีล่อลวง ขู่เข็ญ หรือให้สัญญาแก่ผู้ต้องหาเพื่อจูงใจให้เขาให้การพิจารณาคดีและการสืบพยานต้องกระทำต่อหน้าจำเลย และต่อมาภายหลังได้ขยายไปถึงสิทธิที่จะได้รับความช่วยเหลือทางคดีโดยจัดหาทนายความให้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่สิบปีขึ้นไป และในคดีที่เด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยเพื่อให้จำเลยใช้สิทธิต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่

¹² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2489, มาตรา 14 และ 15.

ฉบับที่ 5 คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2492 จึงได้รับอิทธิพลจากการประกาศใช้ปฏิญญาสากลของสหประชาชาติ มีบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพเป็นจำนวนมากและละเอียดกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ

หลักการในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ค.ศ. 1948 ที่ได้รับการบรรจุลงไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับที่ 5 นอกเหนือจากสิทธิที่เคยรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ¹³ ได้แก่ หลักการได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคกันตามรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีกำเนิดหรือนับถือศาสนาแตกต่างกันก็ตาม (มาตรา 26) สิทธิของประชาชนที่จะไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน ทั้งนี้ เว้นแต่ในกรณีที่เป็นกรป้องกันการภัยพิบัติสาธารณะซึ่งเกิดขึ้นโดยฉุกเฉิน เฉพาะเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะการรบหรือภาวะสงครามหรือในสถานการณ์ฉุกเฉินเท่านั้น (มาตรา 32) เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางไปรษณีย์หรือทางอื่นที่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 40) เสรีภาพในการเลือกถิ่นที่อยู่และการประกอบอาชีพ (มาตรา 41) สิทธิของบุคคลที่จะได้รับความคุ้มครองในครอบครัวของตน (มาตรา 43) ตลอดจนการให้การรับรองแก่บุคคลซึ่งเป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการประจำอื่น และพนักงานเทศบาล ที่จะมีสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเหมือนดังพลเมืองคนอื่น ๆ (มาตรา 42)

ปรากฏการณ์ที่สำคัญอีกประการ คือ มีการนำเอาสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามาบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญด้วย เช่น

- หลักที่ว่า “บุคคลจะไม่ต้องรับโทษทางอาญา เว้นแต่จะได้กระทำการอันกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำนั้นบัญญัติเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และโทษที่จะลงแก่บุคคลนั้นจะหนักกว่าโทษที่กำหนดไว้ในกฎหมายซึ่งใช้อยู่ในเวลาที่กระทำความผิดมิได้” (มาตรา 29) ซึ่งเป็นหลักพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินคดีอาญา และได้รับการบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมาจนถึงปัจจุบัน

¹³ พอสรุปได้ดังนี้ คือ หลักความเสมอภาคกันในกฎหมาย (มาตรา 27) เสรีภาพในการนับถือศาสนา (มาตรา 28) เสรีภาพในร่างกาย (มาตรา 31) เสรีภาพในเคหสถาน (มาตรา 33) สิทธิในทรัพย์สิน (มาตรา 34) เสรีภาพในการพูด การเขียน การพิมพ์ และการโฆษณา (มาตรา 35) เสรีภาพในการศึกษาอบรม (มาตรา 36) เสรีภาพในการชุมนุม (มาตรา 37) เสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม (มาตรา 38) เสรีภาพในการรวมกันเป็นพรรคการเมือง (มาตรา 39) และสิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ (มาตรา 42)

- หลักความคุ้มครองผู้ต้องหาและจำเลยที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิดก่อนที่จะมีคำพิพากษาอันถึงที่สุด รวมถึงสิทธิที่จะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าไม่มีความผิดก่อนที่จะมี คำพิพากษาอันถึงที่สุด รวมถึงสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาในการประกัน และการเรียกหลักประกันพอสมควรแก่กรณีด้วย (มาตรา 30) และ

- สิทธิที่จะไม่ถูกจับกุม คุมขัง หรือตรวจค้นตัวบุคคลไม่ว่ากรณีใดๆ เว้นแต่จะมีกฎหมายบัญญัติไว้ให้ สามารถกระทำได้ (มาตรา 31)

นอกจากนี้แล้วการกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐไว้ในหมวด 5 อันเป็นหมวดที่ว่าด้วยแนวทางสำหรับการตรากฎหมาย และการบริหารราชการตามนโยบาย ซึ่งแม้จะยังไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐหากรัฐไม่ปฏิบัติตาม แต่ก็เป็นการกำหนดหน้าที่แก่รัฐซึ่งมีความสำคัญเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาหลักสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญฉบับต่อมา มา

ในทางปฏิบัติสิทธิมนุษยชนในประเทศไทยได้รับการรับรองคุ้มครองอย่างจริงจังเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสถานการณ์บ้านเมือง สภาพเศรษฐกิจสังคม ตลอดจนทัศนคติของผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่รัฐ และประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิทธินั่นเอง เพราะต่อมรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. 2502 รัฐธรรมนูญฉบับที่ 7 ไม่ปรากฏบทบัญญัติรับรองสิทธิเสรีภาพแต่อย่างใด¹⁴ และการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2515¹⁵ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2515 ช่วงรัฐบาลเผด็จการไม่มีบทบัญญัติมาตราใดที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชนชาวไทยเลย จนกระทั่งภายหลังเกิดเหตุการณ์เรียกร้องประชาธิปไตยโดยนักศึกษานักศึกษาเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2516 จึงมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2517 เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2517 ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ดีที่สุดและเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด มีบทบัญญัติคล้ายคลึงกับรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 และมีการวางหลักการ

¹⁴ กรณีดังกล่าวคณะกรรมการกฤษฎีกาเคยตีความโดยพิจารณาตามมาตรา 20 ที่ว่า “ในเมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้บังคับ แก่กรณีใด ให้วินิจฉัยกรณินั้นไปตาม ประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตย...” จึงถือว่ายังมีการรับรองสิทธิ และเสรีภาพอยู่ ซึ่งเป็นประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยนั่นเอง

¹⁵ นับว่าเป็นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับที่ 9 ซึ่งมีบทบัญญัติทั้งสิ้น 22 มาตรา

ใหม่ในการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านที่มีการจำกัดอำนาจรัฐที่จะเข้ามาแทรกแซงอันมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชน และในด้านการเพิ่มหน้าที่ให้แก่รัฐในการให้บริการแก่ประชาชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เช่น ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน (มาตรา 28) สิทธิทางการเมืองในการใช้สิทธิเลือกตั้ง และสิทธิออกเสียงประชามติ (มาตรา 29) สิทธิที่จะไม่ถูกปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์ เว้นแต่มีคำพิพากษาถึงที่สุดให้ปิดโรงพิมพ์หรือห้ามทำการพิมพ์ (มาตรา 40) เสรีภาพในทางวิชาการ (มาตรา 42) การกำหนดให้พรรคการเมืองต้องแสดงที่มาของรายได้และการใช้จ่ายโดยเปิดเผย (มาตรา 45) และเสรีภาพในการเดินทางภายในราชอาณาจักร (มาตรา 47) นอกจากนี้แล้วสิทธิ ในทางกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้ต้องหาและจำเลยยังได้รับการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ด้วย ได้แก่ สิทธิที่ได้รับการสอบสวนหรือพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม สิทธิที่จะได้รับการช่วยเหลือ จากรัฐในการจัดหาทนายความ (มาตรา 34) สิทธิที่จะไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิกิริยาต่อตนเอง อันจะทำให้ตนถูกฟ้องเป็น คดีอาญา และถ้อยคำของบุคคลที่เกิดจากการถูกทรมาน ขู่เข็ญ หรือใช้กำลังบังคับหรือการกระทำใดๆ ที่ทำให้ถ้อยคำนั้นเป็นไปโดยไม่สมัครใจไม่อาจรับฟังเป็นพยานหลักฐานได้ (มาตรา 35) และสิทธิที่จะได้ค่าทดแทน หากปรากฏในภายหลังว่าบุคคลนั้นมีได้เป็นผู้กระทำความผิด (มาตรา 36)

เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม 2519 ประเทศไทยได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2519 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 11 ซึ่งมีบทบัญญัติรับรองสิทธิและเสรีภาพไว้เพียงมาตราเดียวคือ มาตรา 8 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย” นับว่าเป็นบทบัญญัติที่ให้สิทธิเสรีภาพกว้างขวางมาก แต่ไม่มีการกำหนดว่าเป็นสิทธิเสรีภาพชนิดใด ต่อมาเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน 2520 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ.2520 เป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 12 ซึ่งไม่มีบทบัญญัติใดเลยที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพแก่ประชาชน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับที่ 13 ประกาศใช้เมื่อ วันที่ 22 ธันวาคม 2521 นำบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิและเสรีภาพมาบัญญัติไว้อีกโดยมีสาระสำคัญส่วนใหญ่ เหมือนกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 แต่ตัดบทบัญญัติเกี่ยวกับการรับรองความเสมอภาค ของชายและหญิง เสรีภาพในทางวิชาการ และเสรีภาพในการประกอบอาชีพออกไป

ภายหลังจากหัวหน้าคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติได้กระทำการยึดและควบคุมการ ปกครองประเทศไว้เป็นผลสำเร็จเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 และประกาศ

ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 แล้ว ได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2534 แทน โดยให้ไว้ เมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2534 ซึ่งไม่ปรากฏมีบทบัญญัติใดเลยที่ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพแก่ประชาชน

ต่อมาในปี 2538 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 โดยเพิ่มหมวดที่ 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ตามที่ประกาศไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 5) พุทธศักราช 2538 เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2538 ซึ่งนำเอาบทบัญญัติที่ให้การรับรองสิทธิเสรีภาพที่เคยบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 มาบัญญัติไว้อีกครั้ง แต่ได้ตัดเสรีภาพในทางวิชาการออกเสีย และเพิ่มบทบัญญัติรับรองสิทธิในการได้รับบริการทางสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน (มาตรา 41) สิทธิในการเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ (มาตรา 48) และสิทธิในการได้รับทราบข้อมูล หรือข่าวสารจากหน่วยงานราชการ (มาตรา 48 ทวิ)

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในประเทศไทย แม้จะถูกขัดขวาง โดยปัญหาการเมืองการปกครองบางเวลา แต่การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยทางอ้อมปรากฏให้เห็นผ่านทางกลไกของรัฐ เช่น กรณีที่ฝ่ายนิติบัญญัติพิจารณาและออกกฎหมายที่ไม่เป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากเกินไป การตรวจสอบการทำงานของฝ่ายบริหาร โดยฝ่ายนิติการตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง โดยฝ่ายบริหารเพื่อมิให้เจ้าหน้าที่ใช้อำนาจในทางที่มิชอบด้วยกฎหมายและเป็นการละเมิดสิทธิของประชาชน การพิจารณาพิพากษาขององค์กรตุลาการ โดยยึดหลักกฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรมแก่ประชาชน เหล่านี้ นับว่าเป็นกลไกการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน แม้จะมีได้มีความมุ่งหมายให้เป็นผลโดยตรงก็ตาม

การดำเนินการขององค์กรรัฐเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรงปรากฏขึ้นพร้อมกับการจัดตั้ง สำนักงานคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและผลประโยชน์ของประชาชน (สคช.) สังกัดกรมอัยการ เมื่อ พ.ศ. 2525 ซึ่งปัจจุบันได้เปลี่ยนชื่อเป็น “สำนักงานคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน (สคช.)” แต่การดำเนินงานขององค์กรมีขอบเขตจำกัด สืบเนื่องจากกรอบอำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการตามกฎหมายต่างๆ ส่วนการดำเนินงานขององค์กรพัฒนาเอกชนเพิ่งมีการก่อตัวขึ้นอย่างเป็นทางการภายหลังเกิดเหตุการณ์วิปโยค 14 ตุลาคม 2516 และ 6 ตุลาคม 2519 องค์กรแรกที่ถูกตั้งเมื่อ พ.ศ. 2519 คือ สหภาพเพื่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และในปีเดียวกันนั้นก็มีการก่อตั้ง “กลุ่ม

ประสานงานศาสนาเพื่อสังคม” (กศส.)¹⁶ หลังจากนั้นก็มีกรรวมตัวกันของบุคคลทั้ง ในรูปองค์กร สมาคม มูลนิธิ คณะกรรมการ คณะทำงาน กลุ่ม ศูนย์ สถาบันต่างๆ เพื่อทำหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพ ตลอดจนสิทธิมนุษยชนในแง่ต่างๆ แก่ประชาชน เช่น สิทธิของจำเลยหรือผู้ต้องหาในกระบวนการยุติธรรม สิทธิของเกษตรกร สิทธิเด็ก สิทธิสตรี สิทธิผู้ใช้แรงงาน และสิทธิทางการเมือง เป็นต้น

แนวความคิดสิทธิมนุษยชนของไทยในปัจจุบัน

การเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาสิทธิมนุษยชนในสังคมไทย ปรากฏขึ้น เมื่อมีการ ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สืบเนื่องจากเจตนารมณ์และหลักการพื้นฐานที่สำคัญของรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันซึ่งมีอยู่ด้วยกัน 3 ประการ คือ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การมีส่วนร่วมของประชาชน ในทางการเมืองการปกครอง การรับรองสิทธิและเสรีภาพให้แก่ปวงชนชาวไทย พร้อมทั้งสร้างกลไก เพื่อทำหน้าที่ส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนภายในสังคม

ด้วยเหตุดังกล่าวรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงมีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้อย่างกว้างขวาง ก้าวหน้าและทันสมัยยิ่งกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้า และทันสมัยกว่าอีกหลายสิบประเทศ บทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพยังมีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับมาตรฐานของสหประชาชาติที่กำหนดไว้ใน ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และเป็นไปตามความตกลงระดับนานาชาติด้านสิทธิมนุษยชน ทั้งนี้ก็เพื่อให้การรับรองสิทธิมนุษยชนเกิดความครอบคลุมในด้านต่างๆ เช่น สิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์ สิทธิในฐานะที่เป็นพลเมือง

นอกจากนี้ยังขยายความสำคัญของเสรีภาพทางวิชาการและการศึกษา สิทธิในการรับบริการสาธารณสุข การให้สิทธิในการศึกษาแก่เด็กและเยาวชน การตระหนักถึงความสำคัญของคนพิการและผู้สูงอายุ การให้สิทธิแก่ชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม การให้สิทธิในการฟ้องหน่วยงานให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การให้สิทธิประชาชนในทางการเมือง การให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะเสนอร่างกฎหมายได้ การให้

¹⁶ องค์กรนี้แต่เดิมใช้ชื่อว่า “ศูนย์ประสานงานศาสนาเพื่อสังคม” ทำหน้าที่ในการส่งเสริมศาสนาธรรมให้แก่สังคม เพื่อลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อลดความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสังคมขณะนั้น โดยมีงานด้านสิทธิมนุษยชนเป็นหลัก

สิทธิแก่ประชาชนที่จะตรวจสอบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ นักการเมือง ตลอดจนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองระดับสูงต่างๆ โดยให้สิทธิประชาชนในการถอดถอนบุคคลเหล่านั้นออกจากตำแหน่งได้ การให้สิทธิในการฟ้องร้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่กระทำและละเมิดต่อประชาชน เป็นต้น อนึ่ง รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังได้สร้างกลไกหรือเครื่องมือเพื่อทำหน้าที่ส่งเสริม คุ้มครอง และ พิทักษ์สิทธิมนุษยชนทั้งโดยทางตรงและทางอ้อมให้แก่ประชาชนขึ้น ทั้งนี้ โดยผ่านองค์กรอิสระต่างๆ ตามรัฐธรรมนูญ เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดิน ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เป็นต้น องค์กรที่กล่าวมาแล้วนี้มีการทำงานที่เป็นอิสระปราศจากการควบคุม บังคับบัญชาและ การตรวจสอบจากรัฐ โดยทำหน้าที่ในการสอดส่อง ตรวจสอบ และวินิจฉัยข้อเท็จจริงต่างๆ ในกรณีที่มีหรืออาจมีการละเมิดสิทธิและเสรีภาพ ตลอดจนสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันยังให้ความสำคัญต่อหลักสิทธิมนุษยชนมากกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ ซึ่งการใช้สิทธิหรือการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการบัญญัติหรือการตรากฎหมายขึ้นมารับรองสิทธิมนุษยชนนั้นก่อน ส่วนรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกำหนดหลักการที่สำคัญและการรับรองสิทธิมนุษยชนไว้ในรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ฝ่ายนิติบัญญัติดำเนินการออกกฎหมายให้สอดคล้องและเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด บทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่ให้การรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชนสามารถแบ่งออกได้ เป็น 13 ส่วน คือ

1) ส่วนที่วางหลักการทั่วไปเพื่อรับรองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ โดยกล่าวถึง

- หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁷ หมายถึง เกณฑ์ปฏิบัติที่สังคมให้คุณค่าแก่ความเป็นคน ในฐานะของมนุษย์คนหนึ่ง โดยไม่คำนึงว่าบุคคลนั้นจะมีสถานภาพทางสังคม เศรษฐกิจอย่างไร การปฏิบัติต่อกันนั้นต้องเสมอภาคกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ แม้แต่ทารกแรกเกิดก็ถือว่ามิสภาพความเป็นคนเหมือนกัน หรือมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เหมือนกัน มิได้หมายความว่าคนต้องมียศถาบรรดาศักดิ์หรือตำแหน่งหน้าที่สูงจึงมีศักดิ์ศรี ทั้งยังเรียกร้อง ให้องค์กรรัฐทุกองค์กร รวมถึงข้าราชการใช้อำนาจอธิปไตยคำนึงถึง

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, มาตรา 4.

หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วย (มาตรา 26) ซึ่ง นับว่าหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็น หลักประกันการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันก็กำหนด ขอบเขตการอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือการใช้สิทธิและเสรีภาพเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิ และเสรีภาพของบุคคลอื่น ไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐธรรมนูญ หรือไม่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของ ประชาชน (มาตรา 28) และ

2) ส่วนความเสมอภาค โดยเน้น

- หลักความเท่าเทียมกันและการห้ามเลือกปฏิบัติ¹⁸ นับว่าเป็นตัวชี้วัด ประการหนึ่งว่าในสังคมนั้นมีการปฏิบัติต่อกัน โดยเคารพต่อหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หรือหลักสิทธิมนุษยชนหรือไม่ ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียมกัน ไม่ได้เรียกร้องให้ บุคคลทุกคนในสังคมต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน แต่เป็นความเสมอภาคภายใต้ เงื่อนไขของข้อจำกัดหรือความจำเป็น หรือสถานการณ์เดียวกันของบุคคลจึงจะถือเป็น ความเสมอภาค และเท่าเทียมกันอย่างเป็นธรรม ความเสมอภาคและการห้ามเลือกปฏิบัติ ปรากฏในหลายกรณี เช่น ความเสมอภาคกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตาม กฎหมายที่เท่าเทียมกัน สิทธิเท่าเทียมกันระหว่างชายและหญิง ความเท่าเทียมกันในเรื่อง ทั่วไปของบุคคลโดยมีข้อห้ามเกี่ยวกับการเลือกปฏิบัติ เพราะเหตุแห่งความแตกต่างใน เรื่องถิ่นกำเนิด เชื้อชาติ ภาษา เพศ อายุ ความพิการ สภาพทางกายหรือสุขภาพ สถานะของ บุคคล ฐานะทางเศรษฐกิจหรือ สังคม ความเชื่อทางศาสนา การศึกษาอบรม หรือความ คิดเห็นทางการเมือง และรัฐยังสามารถกำหนดมาตรการต่างๆ ขึ้นมาเพื่อจัดอุปสรรคใน การใช้สิทธิหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ดังนั้น มาตรการต่างๆ ที่รัฐกำหนดขึ้นย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรม ได้แก่ การที่รัฐกำหนดให้รถโดยสารประจำทางในกรุงเทพมหานครจัดให้มีที่นั่งสำหรับผู้สูงอายุและคนพิการ หรือการกำหนดให้สถานที่สำคัญต่างๆ ต้องมีห้องน้ำสำหรับคน พิการ มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นดังกล่าวนี้ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติ หรือก่อให้เกิด ความไม่เสมอภาคแก่บุคคลทั่วไป แต่เป็นการปฏิบัติที่เป็นธรรมแก่คนพิการและผู้สูงอายุ ขณะเดียวกันยัง ถือเป็นการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนพิการและผู้สูงอายุอีกด้วย

3) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคล¹⁹

¹⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองไว้ใน มาตรา 30.

¹⁹ ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 32-38.

- 4) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม²⁰
- 5) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในทรัพย์สิน²¹
- 6) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในการประกอบอาชีพ²²
- 7) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อสารมวลชน²³
- 8) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิและเสรีภาพในการศึกษา²⁴
- 9) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุขและสวัสดิการจากรัฐ²⁵
- 10) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิในข้อมูลข่าวสารและการร้องเรียน²⁶
- 11) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองเสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม²⁷
- 12) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิชุมชน²⁸
- 13) ส่วนที่เกี่ยวกับการรับรองสิทธิพิทักษ์รัฐธรรมนูญ²⁹

นอกจากนี้แล้วองค์กรที่เป็นกลไกในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญยังมีบทบาทหน้าที่ และกระบวนการแตกต่างกันออกไป แยกพิจารณาได้ดังนี้

1) ศาลรัฐธรรมนูญ

- ศาลรัฐธรรมนูญเป็นองค์กรที่รัฐธรรมนูญให้มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยเฉพาะคดีที่มีปัญหาเกี่ยวข้องกับรัฐธรรมนูญ และทำหน้าที่ควบคุมมิให้องค์กรที่มีอำนาจออกกฎหมายในลักษณะที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

²⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 39-40.

²¹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 41-42.

²² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 43-44.

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 45-48.

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 49-50.

²⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 51-55.

²⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 56-62.

²⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 63-65.

²⁸ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 66-67.

²⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 68-69.

และเป็นกลไกที่สำคัญในการพิทักษ์คุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชนชาวไทยซึ่งบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ

- แม้ว่าบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ มิได้ให้สิทธิแก่ประชาชนยื่นฟ้องศาลรัฐธรรมนูญโดยตรง เช่นเดียวกับการใช้สิทธิต่อองค์กรตุลาการอื่นอย่างศาลปกครอง หรือศาลยุติธรรม หากประชาชนประสงค์จะให้ได้รับรองความคุ้มครองสิทธิจากศาลรัฐธรรมนูญอาจใช้สิทธิได้ใน 2 ทางด้วยกัน คือ ใช้สิทธิทางศาลอื่นโดยยกขึ้นเป็นข้อคัดค้านศาล หรือใช้สิทธิผ่านกระบวนการผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

2) ศาลปกครอง

- ศาลปกครองถูกจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีอำนาจหน้าที่ในการ วินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาทระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐกับเอกชน หรือระหว่างหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วยกันเอง โดยข้อพิพาทนั้นต้องเกิดขึ้นจากการที่หน่วยงานทางปกครองหรือ เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้อำนาจตามกฎหมาย ออกคำสั่งหรือการกระทำอื่นใดโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือละเลยต่อหน้าที่ตามที่กฎหมายกำหนดให้ต้องปฏิบัติหรือปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวล่าช้าเกินสมควร หรือมีการกระทำละเมิด หรือความรับผิดชอบหนึ่งอย่างใดอันเกิดจากการใช้อำนาจตามกฎหมาย รวมทั้งคดีที่เกี่ยวกับสัญญาทางปกครองและคดีพิพาททางปกครองอื่นๆ ด้วย ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองว่า ถูกต้องและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ตามกฎหมายที่ฝ่ายนิติบัญญัติตราขึ้นหรือไม่ อันเป็นแนวทางในการคุ้มครอง และพิทักษ์สิทธิมนุษยชนจากการกระทำของรัฐ

- ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ ลูกจ้างของหน่วยงานรัฐ หน่วยงานราชการ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐ สามารถใช้สิทธิดำเนินการฟ้องคดีต่อศาลปกครองได้ เพื่อให้ได้รับการรับรองคุ้มครองสิทธิของตนตามกฎหมาย ตลอดจนได้รับการเยียวยาความเดือดร้อนเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของรัฐในแง่มุมต่างๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคำพิพากษาของศาลปกครองเกี่ยวกับกรณีฟ้องว่าคำสั่งทางปกครองของเจ้าหน้าที่รัฐเป็นการใช้อำนาจโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายนั้น ศาลอาจมีคำสั่งเพิกถอนกฎหมายลำดับรองที่เรียกว่า “กฎ” หรือเพิกถอนคำสั่งหรือการกระทำที่ไม่ถูกต้องโดยสั่งให้ปฏิบัติเสียให้ถูกต้องภายในเวลาอันสมควร ในกรณีที่เป็นการฟ้องเพื่อเรียกให้ใช้เงินหรือส่งมอบทรัพย์สิน ศาลจะสั่งให้ใช้เงินหรือส่งมอบทรัพย์สิน ในกรณีที่เป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับสัญญาทางปกครองก็อาจมีการบังคับให้ปฏิบัติตามข้อกำหนดของสัญญา เป็นต้น

3) ผู้ตรวจการแผ่นดิน

- ประเทศไทยมีแนวคิดในการจัดตั้งผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา หรือ Ombudsman ตั้งแต่การ จัดทำรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเมื่อปี พ.ศ. 2517 แต่ไม่ประสบความสำเร็จ ต่อมาในการจัดทำรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ และมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่า ด้วยผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา พ.ศ. 2542 ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภามีหน้าที่ พิจารณาและสอบสวนข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียนในกรณีที่ข้าราชการ พนักงาน หรือ ลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย หรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่การปฏิบัติหรือละเลยการ ปฏิบัติหน้าที่โดยก่อให้เกิดความเสียหายแก่ประชาชนอย่างไม่เป็นธรรม ไม่ว่าการปฏิบัติ นั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายก็ตาม ทั้งตรวจสอบเนื้อหาของการ ใช้ดุลพินิจในการปฏิบัติหน้าที่ว่ามีความเหมาะสม และเป็นธรรมต่อประชาชนหรือไม่ ซึ่ง นับว่าเป็นบทบาทที่สำคัญในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

- ประชาชนผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรมหรือได้รับความเสียหายจากการ ปฏิบัติ หรือไม่ปฏิบัติตาม กฎหมายของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงาน ราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือ ราชการส่วนท้องถิ่นสามารถร้องเรียนไป ยังผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาได้ อย่างไรก็ตาม ภายหลังการพิจารณา และสอบสวน ข้อเท็จจริงแล้วผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาไม่มีอำนาจในการบังคับบัญชาหรือสั่งการ โดยตรง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภามีอำนาจไต่ถาม สอบถาม ประณอมข้อพิพาท ตลอดจน แจ้งให้หน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวน และผู้บังคับบัญชาของข้าราชการ พนักงาน หรือ ลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือ ราชการส่วนท้องถิ่น เพื่อดำเนินการสอบสวน และแจ้งผลการดำเนินการให้ทราบเท่านั้น ดังนั้น เพื่อให้การ ดำเนินงานเกิดผลบังคับอย่างเป็นรูปธรรมจึงต้องทำงานประสานกับองค์กรตุลาการ โดยมี อำนาจเสนอเรื่องพร้อมความเห็น ไปยังศาลรัฐธรรมนูญ หรือศาลปกครอง เพื่อพิจารณา วินิจฉัยให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนต่อไปได้

4) คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

- คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และได้รับการจัดตั้งขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศไทยตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มี วัตถุประสงค์ในการส่งเสริม คุ้มครอง และพิทักษ์

สิทธิมนุษยชน ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยทำหน้าที่หลักในการตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน หรือการกระทำที่ไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนซึ่งประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการ ตลอดจน เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับเพื่อส่งเสริมสิทธิมนุษยชน³⁰ และในกรณีที่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป นอกจากนี้ คณะกรรมการฯ ยังมีหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษา การวิจัย การเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นๆ ในด้านสิทธิมนุษยชน และมีหน้าที่จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศเสนอต่อรัฐสภาด้วย

- บุคคลผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือผู้ทำการแทน หรือองค์กรเอกชน ด้านสิทธิมนุษยชน สามารถทำคำร้องโดยระบุรายละเอียดที่สำคัญเกี่ยวกับการกระทำอันละเมิดต่อสิทธิมนุษยชนและยื่นต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ ซึ่งสามารถทำเป็นหนังสือส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับหรือร้องเรียนด้วยวาจา ทางโทรศัพท์ ทางโทรสาร หรือส่งข้อความทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) หรือสื่ออื่นๆ กรณีที่เห็นว่ามีความจำเป็นและรับไว้พิจารณา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจออกหนังสือสอบถามส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพื่อให้มีหนังสือชี้แจงข้อเท็จจริงหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรืองานใด มีอำนาจส่งหนังสือเรียกบุคคล นิติบุคคล (ผู้แทน) หรือหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งวัตถุ เอกสาร หรือพยานหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้อง และมีอำนาจดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อเข้าไปในเคหสถาน หรือสถานที่ใดๆ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือรวบรวมพยานหลักฐานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้แต่ทั้งนี้ต้องกระทำเท่าที่จำเป็นและไม่ชักช้า³¹

บทวิเคราะห์

³⁰ ดู รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 257.

³¹ พระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542, มาตรา 32.

หากพิจารณาตามนิยามในมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จะเห็นว่าแนวคิดอันเป็นแกนกลางของสิทธิมนุษยชนสี่ประการ คือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค แนวคิดดังกล่าวซึ่งแต่เดิมมีลักษณะเป็นนามธรรมได้ถูกเปลี่ยนแปลงเป็นรูปธรรม โดยการรับรอง³²หรือคุ้มครอง³³ ตามกฎหมาย

กฎหมายที่เข้ามามีส่วนสำคัญในการรับรองและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กฎหมายภายในอื่นๆ และสนธิสัญญาซึ่งประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตาม ปัจจุบันไทยเป็นภาคีความตกลงระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนมี 7 ฉบับด้วยกัน คือ

- 1) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ค.ศ. 1966 (International Covenant on Civil and Political Rights 1966 - ICCPR)³⁴
- 2) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ค.ศ. 1966 (International Covenant on Economic, Social and Culture Rights 1966 - ICESCR)³⁵
- 3) อนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อเชื้อชาติในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1966 (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination 1966 - ICERD)³⁶
- 4) อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ. 1979 (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women 1979 - CEDAW)

³² “รับรอง” หมายความว่า การรับประกันโดยรัฐว่า แนวคิดดังกล่าวรวมทั้งประโยชน์อันพึงได้รับนั้นมีอยู่จริง

³³ “คุ้มครอง” หมายความว่า รัฐมีกลไกที่จะอำนวยความสะดวกให้เป็นไปตามประโยชน์อันพึงได้นั้น หากบุคคลไม่สามารถจะหามาได้เอง หรือถูกขัดขวาง

³⁴ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2539

³⁵ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ. 2542

³⁶ ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีเมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546

5) อนุสัญญาต่อต้านการทรมานและการประติบัติหรือการลงโทษอื่นที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรมที่ ย่ำยีศักดิ์ศรี (Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment 1987 - CAT)

6) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ค.ศ. 1989 (Convention on the Rights of the Child - 1989 - CRC)

7) อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิของคนพิการ (Convention on the Right of Person with Disabilities 2006 - CRPD)

สนธิสัญญาทั้ง 7 ฉบับที่กล่าวมาแล้ว เป็นความตกลงหลักที่สหประชาชาติได้ กำหนดไว้เป็นมาตรฐานในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแก่มวลสมาชิกของ ประชาคมโลกและประเทศไทยในฐานะสมาชิกประชาคมโลกต้องถูกผูกพันด้วย นอกจากนี้แล้ว กฎบัตรสหประชาชาติ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และกฎหมาย จารีตประเพณีระหว่างประเทศก็ถือเป็นพันธกรณีที่ผูกพันประเทศไทยในระดับหนึ่ง เช่นกัน

ปัจจุบันรัฐดำเนินการเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในรูปแบบต่างๆ ทั้งด้านส่งเสริม สิทธิมนุษยชน และคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ และผลักดันให้เกิดผลอย่างจริงจังโดยจัดตั้ง หน่วยงานเพื่อดูแลรับผิดชอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนโดยตรง ได้แก่ คณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สังกัด กระทรวงยุติธรรม ร่วมกับหน่วยงานของรัฐและเอกชน

อย่างไรก็ตาม ในการปฏิบัติงานของหน่วยงานรัฐยังคงมีปัญหาอันเกิดจากหลาย สาเหตุด้วยกัน ในเบื้องต้นเห็นสมควรหยิบมาวิเคราะห์ใน 2 กรณี คือ ปัญหาจากตัวบท กฎหมาย และปัญหาจากผู้ปฏิบัติงาน

1) ปัญหาจากตัวบทกฎหมาย

- การให้นิยามสิทธิมนุษยชน ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งมีเจตนารมณ์ที่จะระบุให้มีความหมายครอบคลุมสิทธิทั้งหลาย จึงส่งผลให้สิทธิตามกฎหมาย ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่จำเป็น สำหรับการดำรงชีวิตอันจะถือว่าติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด จัดอยู่ในภาระงานที่ต้องได้รับการคุ้มครองของหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้น เช่น สิทธิที่จะได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร (รัฐธรรมนูญ มาตรา 58) ทำให้เกิดภาระงานมากมายมหาศาลกระทบต่อประสิทธิภาพใน การทำงานและยังเป็นการซ้ำซ้อนกับหน่วยงานอื่น

- การประกันความศักดิ์สิทธิ์ของอำนาจตุลาการ จึงมีการบัญญัติกฎหมายห้ามมิให้องค์กรอื่น วินิจฉัยคดีที่ศาลยุติธรรมกำลังพิจารณา หรือมีคำพิพากษาแล้ว ดังปรากฏในมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นต้น กลับกลายเป็นเครื่องมือของผู้ที่ไม่ต้องการอยู่ภายใต้การตรวจสอบของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ โดยการอ้างบทบัญญัติดังกล่าวเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้อำนาจของกรรมการสิทธิมนุษยชน

- การจัดตั้งหน่วยงานเพื่อรับผิดชอบการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เช่น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดให้ทำหน้าที่ตรวจสอบเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนแล้วเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมไปยังผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่มิได้ให้อำนาจในการเยียวยาและลงโทษผู้กระทำความผิดจึงไม่ก่อให้เกิดผลในการปฏิบัติงาน

2) ปัญหาจากผู้ปฏิบัติงาน

- ผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง แม้จะเป็นหน่วยงานโดยตรง แต่ก็ ยังตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิมนุษยชนแตกต่างกันอยู่ เมื่อถึงคราวที่ต้องปฏิบัติจึงเกิดความลังเลกัน หรือขัดแย้งกันอยู่บ้าง

- เจ้าหน้าที่ของรัฐหลายคนยังมีทัศนคติที่ไม่เอื้อต่อการปฏิบัติหน้าที่ กรณีที่ร้ายที่สุดคือ การเห็นผู้ทุกข์ร้อนเป็นตัวปัญหาก่อความวุ่นวาย เป็นศัตรูกับรัฐ กรณีที่เบาที่สุดคือไม่ช่วยเหลือด้วยความเอื้ออาทร หากแต่ตีความตามตัวหนังสืออย่างเคร่งครัด

- เนื่องจากหน่วยงานที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับสิทธิมนุษยชนโดยตรงพืงจะเกิดขึ้นเมื่อสองสามปี มา นี้ โดยมีการโอนบุคลากรมาจากหน่วยงานอื่นๆ ซึ่งมีจำนวนไม่น้อยที่ยังไม่เข้าใจเนื้อหาและขอบเขตของสิทธิมนุษยชน จึงไม่สามารถใช้กฎหมายได้ถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์

ในการปฏิบัติงานเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชนให้เป็นผลสำเร็จจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจาก หลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ และเอกชน การพยายามปรับปรุงและแก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานย่อมทำให้การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนผู้เป็นเจ้าของสิทธิต้องมีความรู้ความเข้าใจในสิทธิเป็นพื้นฐานเสียก่อน